

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 18

Fylke: Nordland

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Steigen

Emne: Juletre og juletrær

Bygdelag:

Oppskr. av: Amundus K. Pedersen

Gard:

(adresse): Dyping i Steigen

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Juletreet er en vanlig skikkelse innen våre trakter og bygder i våre tre nordlige fylker. De første som innen vår bygd hvilte juletre var på en prestegård for ca 80 år siden og da brødre skikkelsen seg snart videre. Det var samme prestefamilien som for første gang stelte en juletræfest og som ble en en meget yndet fest og som siden den tid har vært skikkelsen å holde juletræfest. I juletræ hviltes der ved julefester i juletidet tilhøve til frilydne ungdomslag som innleder fest ved juletid ved juletræseremonier. I nesten alle heim i vår bygd ha juletre ved juletid og disse er utav gran eller furu. Furu først ble de pyntet med lys og valre roser, kurver og andre dekorasjoner utav pyntepapir i flere färer, d. v. s. for det kom juletræpynt i handelen. Var der ikke gran eller furu å få fatt i ble der på kunstfærdig måte pyntet ut en statte med fint papir og i den innkortede hull hvori en satte en eller flere og ble ofte flere juletre. I andre lagde juletræ utav store blomster og dekorerte fint og satte på hiphord i stue og stille ble kalt "juletræer". Det var og så den

som i trollet i stua stog opp „juletrøtter“ ut av
 emnehusk og pyntet ut og lilla til hadde lys,
 og slike „trøtter“ fantes lilla til i flotteste stuer
 hvor der var juletrø. Der var ogsaa dem som
 spilte opp slike trøtter i stuehjørner
 i form av et trelovet og ble kalli „lilligetre“:
 „Kongerstrømmen“ „Juletrø pleier“ eller gammel
 stikke å være så stor at der med sin spiss
 næsten når utmerke loftbjeller; senere er
 det blitt mere populært å hulle de små
 juletrø stående på hørbord i stuen
 og juletrøerne blir alltid pyntet med
 spiss heller stjerne i løpp og ellers med
 glitsergurilander og diverse annen pynte
 samt og med lys. Som regel blir lilla pyntet
 ut av vallsme ofta juleaften og før julebor
 det blir dattet og når juletrøen stelli
 og før de skulle ses tilbords skulle juletrø
 ferdes med alle lys og husets folk
 store og små gå i ring om det og
 syng „Hvor kommer dinne trøer“
 juletrøerne skulle høre om dem de
 spiste. Der var ogsaa stillet nyttårsaften
 å gå rundt juletrø og syng salmer
 og sanger. Lilla „lilligetretrøernesdag“
 aften men da var julen forbi og dem
 så at dem skulle da „trøte“ heller
 avveic“ juletrø og juletrøtid med fest
 i huset og der „lilligetretrøernesfest“
 før å avveic“ juletrøtiden. Barne fikk
 lau å „trøte“ avveic“ av juletrø.
 Der var visst få som satte juletrø på gårds-
 plass juletrø over. Men derimot
 har det fortsatt mange helt til for 20 år
 siden ut av gammel stikke hesttrøde

gårdsplass med etnetarr til ære for
 jul og himmeljæst. Dette også har vært
 brukt i middelalder jul og nyttårsdager
 for å fordrive onne maktter ^{med etnetarr} bort
 fra stugård, men da hadde barret
 skides etter juleevangeliet var lest
 og helst utav en kvinne og under
 følgende ord: „Ei onne mörte makt-
 vi örrstet her skal ho og fer. Villt
 bort! vill bort! for Guddommarrakt. vi har
 ved Kjære himmeljæst" Var ho gift
 og örrstet gifte seg skulle ho tilföie:
 „I kjæret her og Adamallionnes
 sjonne maktte vil mit kjæite og min
 siæl i Kjærlighet seg ynde og seg
 fryde. Min Kjære himmeljæst du må
 en ælternarr så Kjære meg starrligen
 min siæl og kjæite fryde. Du giu meg
 Kjærlighets makt og ynde du fri meg
 fra å dö i lidelser av byrde"

I de gamle dager bruktes den gamle
 stillken å ha halvm liggende på gulvet.
 juleaften og julematten og den som
 lå på den halvmen og drömte noe
 den natten gikk drömnen i oppfyllelse.
 De ville man ha noe oppklart i synopen
 -baring i dröm, varset hvad, så
 la man seg og sov julematten i
 halvmen på gulvet. Men en tös og
 drömte i huset skulle ikke ligge på
 i halvmen julematten fordi det kunne
 i den hellige julematt utvilde seg til
 overtrædelse utav sjette bud.
 Det var også en bro med den halvmen

at hviss en juledagsmorgen fant Korn
 under halmen skulle en eller samye
 Korn mann fant både Vættene om
 å velsigne kommende år med Korn
 Var der lite Korn ble det et **nødsår**
 på Korn, ble det mye Korn under halmen
 behøvtes mindre bønn om velsignelse
 Halmen de hadde ligget på skulle
 gies **husdyr** da dette forhygger uhell
 i fjøs og ellers ute på beite for husdyrene
 Der var også dem som tok ^{ut} av
 den halmen og fylte i **bolstre** til
 utfaerder på hav fordi at hverken
 drauc heller traucroll skulle jøre
 fortræd for dem mannene ute på
 hav som hadde tatt av den halmen
 som julenatt var brodd utover hele
 gulvet. Og på Nyltårsmat var skikken
 at halmen skulle ligge utover gulvet
 og da på nyltårsmorgon skulle en
 også se etter hvor mye og hvor lite
 Korn der var under halmen **lite halmen** da
 behøvtes ikke å be så lang bønn, nye
 molte bedes lang bønn. Den halmen
 var kaldels kallt "offerhalmen"
 Det skal også ha vært kalt "offerhalmen"
 julenatt og nyltårsmat utav kvinner som
 nettop var omvendt til gud fra broesynd
 især at de jule og nyltårsmat låg i bare
 sort på halmen og under stinnfell og for de
 somnet molte de både en bønn til "Himmelshesten"
 om å befri dem fra slike fristelser stillt
 som kan befriet siøge Marie Magdalena fra sin
 djævel. Drømmen ble da at Marie Magdalena
 kom i sin himmelske opphøide drakt så vakkert
 og vakker og behudet nåde. Men ho var også
 el'ris som varlet alt annet enn godt hviss
 de forstøtte summerer til. Altså var si' drømmen

NORSK ETNOLOGISK GRAVERING

4176

AKP